

Jeremias Joutsensaari

VASTUULLISUUSRAPORTOINTI PK-YRITYKSISSÄ

Tutkimus kahden suomalaisen pk-yrityksen
vastuullisuusraportoinnista

Johtamisen ja talouden tiedekunta
Kandidaatintutkielma
Joulukuu 2022

TIIVISTELMÄ

Jeremias Joutsensaari: Vastuullisuusraportointi pk-yrityksissä
Kandidaatintutkielma
Tampereen yliopisto
Kauppätieteiden kandidaatin tutkinto-ohjelma, Laskentatoimi
Joulukuu 2022

Vastuullisuusraportointi on nykyisin jo arkea lähes kaikissa suurissa yrityksissä, mutta pk-yrityksissä vastuullisuudesta raportoidaan edelleen melko harvoin. Merkittävä tekijä kyseisessä erossa on suuryrityksiin ja julkisiin yhtiöihin kohdistuva sääntely, joka velvoittaa yhä useampaa yhtiötä julkaisemaan vastuullisuusraportin erillisenä raporttina tai osana vuosikertomusta. Myös suurin osa vastuullisuusraportoinnin työkaluista ja standardeista on suunniteltu suuryritysten tarpeisiin, eivätkä ne välttämättä sovellu pienemmillä resursseilla operoivien pk-yritysten käyttöön. Kuitenkin moni pk-yritys haluaa toimia vastuullisesti ja läpinäkyvästi, ja monet sidosryhmät vaativat heiltä vastuullisuutta. Vastuullisuusraportointi voikin tämän takia olla tarpeellinen työkalu myös pk-yrityksille, vaikkei raportointiin liittyvää sääntelyä ollakaan yksityisiin pk-yrityksiin toistaiseksi vielä ulottamassa.

Tämän tutkimuksen tavoitteena on lisätä ymmärrystä pk-yritysten vastuullisuusraportoinnin taustoista ja vaikutuksista, ja selvittää, miten vastuullisuusraportointia on toteutettu suomalaisissa pk-yrityksissä. Tutkimuksen empiirinen aineisto koostuu kahdesta teemahaastattelusta vastuullisuusraportointia toteuttavien pk-yritysten johtajien kanssa. Aineistoa analysoidaan tutkimuksessa laadullisilla menetelmillä käyttäen aineistolähtöistä sisällönanalyysia. Analyysia ohjaa myös aiemman tutkimuksen pohjalta luotu teoreettinen viitekehys, joka koostuu kolmesta osaluueesta: taustatekijöistä pk-yritysten vastuullisuudessa, vastuullisuusraportoinnin toteuttamisesta pk-yrityksissä ja vastuullisuusraportoinnin vaikutuksista.

Tutkimustuloksissa mielenkiintoisin havainto oli raportoinnin toteutukseen liittyen se, ettei raportointiprosessia koettu erityisen vaikeaksi tai työlääksi. Kumpikin haastateltavista yrityksistä tosin hyödynsi raportoinnissa ulkopuolista kumppania, mikä vaikuttanee koettuun helppouteen jopa merkittävästi. Toisaalta kumppanin käyttämiseen tarvittavaa taloudellista panosta ei koettu liian suureksi. Taustatekijöiden osalta tutkimuksessa saatiin vahvistusta sille, että johdon omat arvot ovat merkittävä tekijä vastuullisuusstrategioiden implementoinnissa. Tärkeää on myös se, että vastuullisuus nähdään yrityksessä strategisena tekijänä. Vaikutusten osalta tutkimustulokset olivat osin jopa ristiriitaisia. Vastuullisuusraportointia pidettiin hyvänä ja vaivansa arvoisena käytäntönä, mutta erityisesti viestinnällinen näkökulma koettiin haastavaksi, koska ihmisiä on vaikea saada kiinnostumaan raporteista.

Tutkimuksen perusteella voidaan todeta, että vastuullisuusraportointi on nykyisin käytäntö, jota voidaan toteuttaa myös pk-yrityksissä onnistuneesti. Kasvaneesta paineesta huolimatta vastuullisuusraportointia toteuttaa kuitenkin pk-sektorilla edelleen pääasiassa vain edelläkävijäyritykset, joiden taustalla on usein omistuksen ja johtajien halu panostaa vastuullisuuteen. Yhteiskunnallisesta näkökulmasta pk-yritysten vastuullisuusraportointiin tuleekin suhtautua kriittisesti, sillä nykyisellään vastuullisuusraportoinnin voidaan katsoa olevan lähinnä jo valmiiksi vastuullisuudesta kiinnostuneiden yritysten keino viestiä vastuullisuudestaan ulospäin. Tästä syystä ainakaan toistaiseksi ei ole mielekäästä arvioida laajemmin pk-yritysten vastuullisuutta ja erityisesti vastuuttomuutta vastuullisuusraporttien perusteella.

Avainsanat: vastuullisuusraportointi, pk-yritykset, vastuullinen liiketoiminta

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

SISÄLLYSLUETTELO

1 JOHDANTO	4
1.1 Tutkimuksen tausta.....	4
1.2 Tutkimuksen tavoitteet ja keskeiset rajaukset	5
1.3 Keskeiset käsitteet	6
1.4 Tutkielman rakenne	7
2 TEOREETTINEN VIITEKEHYS	8
2.1 Vastuullisuusraportointi.....	8
2.1.1 Vastuullisuusraportoinnin kehitys ja nykytila.....	8
2.1.2 Näkökulmia vastuullisuusraportointiin	9
2.2 Vastuullisuus pk-yrityksissä	10
2.3 Vastuullisuusraportointi pk-yrityksissä	11
2.4 Yhteenvedo ja tutkimuksen teoreettinen viitekehys.....	13
3 METODOLOGIA	15
3.1 Tutkimusmenetelmät	15
3.2 Aineiston kerääminen	15
3.3 Aineiston analysoiminen	17
3.4 Aineiston luotettavuus	18
4 EMPIIRINEN TUTKIMUS	19
4.1 Taustatekijät pk-yritysten vastuullisuudessa	19
4.1.1 Sisäiset taustatekijät	19
4.1.2 Ulkoiset taustatekijät	20
4.2 Vastuullisuusraportoinnin toteuttaminen.....	21
4.3 Vastuullisuusraportoinnin vaikutukset	23
4.3.1 Sisäiset vaikutukset	23
4.3.2 Ulkoiset vaikutukset.....	24
5 TULOSTEN TULKINTA	26
5.1 Pk-yritysten kokemukset vastuullisuusraportoinnista	26
5.2 Vastuullisuusraportoinnin nykytila ja kehitysmahdollisuudet	27
6 JOHTOPÄÄTÖKSET	30
6.1 Tutkimuksen johtopäätökset.....	30
6.2 Tutkimuksen arviointi ja jatkotutkimusmahdollisuudet	31
LÄHTEET	33
LIITTEET	35
Liite 1: Haastattelurunko.....	35

1 JOHDANTO

1.1 Tutkimuksen tausta

Vastuullisuusraportoinnin tarkoituksena on tarjota yrityksen sidosryhmille, kuten sijoittajille, asiakkaille ja työntekijöille, sekä laajemmin koko yhteiskunnalle tietoa yrityksen toimintaan liittyvistä sosiaalisista ja ekologisista riskeistä, sekä yrityksen strategiasta ja keinoista vastata niihin. Vastuullisuusraportoinnin prosessin myötä yritys saa myös tukea ja työkaluja yrityksen sisäiseen vastuullisuuden johtamiseen sekä kanavan yhteistyöhön sidosryhmien kanssa. (Mäkelä, 2021.) Vastuullisuusraportoinnin voidaan katsoa olevan myös keino, jolla yritys voi toteuttaa tilivelvollisuuttaan ympäröivää yhteiskuntaa kohtaan ja siten legitimoida omaa toimintaansa moraalisisestä näkökulmasta (Laine ym., 2021; Mäkelä, 2021). Legitimaation näkökulmasta ongelmallista on kuitenkin tulkita, onko yritys vastuullisuusraportillaan pyrkinyt aidosti raportoimaan vastuullisuudestaan ja vastuuttomuudestaan, vai onko raportti yritykselle maineenhallinnan työkalu, jolla pyritään muodostamaan halutunlainen kuva yrityksen toiminnasta (ks. esim. Laine, 2009).

Vastuullisuusraportoinnin tutkiminen on relevanttia erityisesti vastuullisuusteemojen ajankohtaisuuden ja merkittävyyden takia. Vastuullisuus on nykyään osa jokapäiväistä keskustelua liike-elämässä, ja sidosryhmien paine yritysten vastuullisuutta kohtaan on kasvussa. Lisäksi vastuullisuusraportointiin liittyvä sääntely lisääntyy jatkuvasti, ulottuen lähitulevaisuudessa myös joihinkin pk-yrityksiin. EU:n CSR-direktiivin myötä nimittäin myös julkisesti noteeratut pk-yritykset ovat velvoitettuja raportoimaan vastuullisuudestaan lähivuosina (Eurooppa-neuvosto, 2022).

Vastuullisuutta ja vastuullisuusraportointia on tutkittu jo 1950-luvulta lähtien, mutta pienten ja keskisuurten yritysten näkökulma on jäänyt melko vähälle huomiolle sekä tutkimuskentällä, että käytäntöjen kehittämisessä (Andrew & Baker, 2020; Morsing & Perrini, 2009). Pk-sektori on niin Suomessa kuin globaalistikin talouden kannalta elintärkeä sektori. 57,5 prosenttia

suomalaisten yritysten liikevaihdosta ja yli 40 prosenttia Suomen bruttokansantuotteesta syntyy pk-yrityksissä (Yrittäjät, 2020). Pk-yritysten kollektiivista suuruutta onkin pitkälti aliarvioitu vastuullisuustutkimuksessa (Morsing & Perrini, 2009).

Aiemmassa kirjallisuudessa ovat toistuvasti nousseet esille nykyisten vastuullisuustyökalujen ja standardien heikko soveltuvuus pk-yrityksille ja tarve pk-yritysten lähtökohdista suunnitelluille ratkaisuille (Fassin, 2008; Murillo & Lozano, 2006; Nielsen & Thomsen, 2009; Steinhofel et al., 2019). Toisaalta pk-yritysten sisäinen motivaatio ylimääräisten prosessien ja ylimääräisen raportointitaakan implementoimiseen on usein vähäinen, sillä niillä ei nähdä olevan lisäarvoa tuottavaa vaikutusta, eikä pk-yrityksillä ole usein riittäviä taloudellisia resursseja, saati tarvittavaa osaamista vastuullisuusraportoinnin tekemiseen (Fassin, 2008; Johnson & Schaltegger, 2016). Näiden havaintojen pohjalta tehty tutkimus vastuullisuusraportoinnista suomalaisissa pk-yrityksissä on relevanttia ja kannattavaa, ja tarve lisätutkimukselle on olemassa myös kansainvälisessä mittakaavassa.

1.2 Tutkimuksen tavoitteet ja keskeiset rajaukset

Tutkimuksen päätavoitteena on lisätä ymmärrystä siitä, miksi pk-yritykset raportoivat vastuullisuudestaan ja millaisia vaikutuksia vastuullisuusraportoinnilla on pk-yrityksille. Lisäksi tutkimuksessa pyritään selvittämään, miten raportointia on toteutettu pk-yrityksissä ja millaisia kokemuksia raportoinnin toteuttamisesta on. Empiirisessä tutkimuksessa tehtyjä havaintoja pyritään peilaamaan aiempaan tutkimukseen ja sitomaan pk-yritysten vastuullisuusraportointia osaksi laajempaa vastuullisuusraportoinnin ilmiötä ja tutkimuskenttää.

Tutkimuksen tavoitteisiin pyritään pääsemään laadullisilla menetelmillä. Tutkimus toteutetaan haastattelututkimuksena, jossa kohteena ovat vastuullisuusraportointia tekevien pk-yritysten johtohenkilöt. Tutkimustavoitteisiin nähden laadulliset menetelmät ja erityisesti haastattelututkimus soveltuvat parhaiten, koska ne mahdollistavat aiheen monipuolisen käsittelyn, mikä tukee ymmärryksen ja kokonaiskuvan muodostamista.

Keskeisinä rajauksina tutkimuksessa on huomioitava tutkimusjoukon ainutlaatuisuus, jolloin yleistettävissä olevia johtopäätöksiä ei tutkimuksen perusteella voida tehdä. Tutkimusaineisto on myös rajattu ainoastaan haastatteluaineistoon, eikä tutkimuksessa täten analysoida yritysten varsinaisia vastuullisuusraportteja. Tämä rajausta on tehty siksi, että tutkimuksen tavoitteiden kannalta on olennaisempaa, että haastateltavat tuovat esiin omia kokemuksiaan ja niitä asioita, jotka kokevat itse raportoinnissa tärkeimmiksi. Tällöin on tärkeää ymmärtää, että tutkimuksessa ei arvioida tai oteta kantaa haastateltavien yritysten vastuullisuusraporttien laatuun, kattavuuteen tai paikkaansa pitävyyteen, ja että yritysten vastuullisuus itsessään ei välttämättä ole sidoksissa vastuullisuusraportointiin. Tutkimuksen näkökulma on rajattu vastuullisuusraportointia toteuttavien pk-yritysten näkökulmaan, jota käsitellään omana kokonaisuutenaan. Tutkimus ei siis pyri vertailemaan pk-yritysten käytäntöjä esimerkiksi ylikansallisiin yhtiöihin.

1.3 Keskeiset käsitteet

Tutkimuksen kannalta keskeisimmät käsitteet ovat vastuullinen liiketoiminta, vastuullisuusraportointi ja pk-yritys. Vastuullisella liiketoiminnalla tarkoitetaan kestävän kehityksen periaatteiden mukaista liiketoimintaa. Kestävää kehitystä on määritelty muun muassa YK:n Global Compact -aloitteessa ja kestävän kehityksen tavoitteissa (SDG).

Vastuullisuusraportoinnilla tarkoitetaan erilaisia käytäntöjä ja tapoja, joilla organisaatiot välittävät vastuullisuuteen liittyvää informaatiota, kuten strategiaa, toimintamalleja, riskejä ja vaikutuksia. Vastuullisuusraportilla on myös muita nimiä, kuten kestävyysraportti ja yritysvastuuraportti ja se voidaan julkaista itsenäisenä raporttina, vuosikertomuksen osana tai integroituna raporttina, jossa yhdistyy taloudellinen ja ei-taloudellinen informaatio. (Laine et al., 2021.)

Pk-yritys on Tilastokeskuksen määritelmän mukaan yritys, jonka palveluksessa on vähemmän kuin 250 työntekijää, jonka vuosiliikevaihto on enintään 50 miljoonaa euroa tai taseen loppusumma 43 miljoonaa euroa, ja joka on riippumaton. Tämän tutkimuksen empiiristä aineistoa kerätessä on haastateltu kuitenkin myös yhtä julkisomisteista eli ei-riippumatonta

yritystä, sillä yritys täytti muuten pk-yrityksen määritelmän ja siten aineiston mukaan ottaminen nähtiin tutkimuksen tavoitteita tukevana. Tämän tutkimuksen teoriassa hyödynnetään pk-yrityksiin vastuullisuustutkimuksessa liitettäviä organisatorisia piirteitä, joita ovat tyypillisesti muun muassa epämuodollinen hallintorakenne, matala hierarkia ja rajalliset resurssit (Fassin, 2008; Murillo & Lozano, 2006).

1.4 Tutkielman rakenne

Tutkielma rakentuu kuuden pääluvun ympärille, jotka ovat: johdanto, teoreettinen viitekehys, metodologia, empiirinen tutkimus, tulosten tulkinta ja johtopäätökset. Johdantoa seuraavan teorialuvun tavoitteena on esitellä aiheesta aiemmin tehtyä tutkimusta ja luoda tutkielman teoreettinen viitekehys, jonka pohjalta tutkielman empiiristä aineistoa analysoidaan. Teorialuvussa sovitetaan myös tutkielma osaksi laajempaa tutkimuskenttää, ja selkeytetään lukijalle käsiteltävän aiheen kehitystä ja nykytilaa.

Metodologia-luvussa esitellään empiirisessä tutkimuksessa käytettävät tutkimusmenetelmät ja perustellaan niiden valinta. Luvussa esitellään, miten aineisto on kerätty ja miten sitä on analysoitu. Luvussa otetaan myös kantaa aineiston luotettavuuteen ja aineiston mahdollisiin rajoitteisiin. Neljännessä luvussa esitellään ja eritellään teemahaastatteluisia saatua aineistoa, ja puretaan ja luokitellaan havainnot edellisessä luvussa esitellyn analyysimenetelmän mukaisesti. Luvussa haastatteluaineistosta nostetaan esille niitä seikkoja, jotka ovat tutkimuksen tavoitteiden kannalta relevantteja.

Tulosten tulkinta -luvussa empiirisestä aineistosta saatuja havainnot tulkitaan toisessa luvussa esitetyn tutkimuksen teoreettisen viitekehysten avulla. Luvussa pyritään analysoimaan, ovatko empiirisen tutkimuksen havainnot aiempaa kirjallisuutta tukevia vai löytyikö aineistosta myös uusia tai ristiriitaisia havainnot. Johtopäätökset-luvussa tutkielmassa saatuja tuloksia peilataan tutkimuksen tavoitteisiin ja vedetään yhteen tutkielman kulkua ja saatuja tuloksia. Tutkimustuloksista ja analyysistä tehtyjä päätelmiä tarkastellaan ja esitetään mahdollisia syitä niiden takana. Luvussa arvioidaan myös tutkimustulosten luotettavuutta ja esitetään mahdollisuuksia jatkotutkimukselle.

2 TEOREETTINEN VIITEKEHYS

2.1 Vastuullisuusraportointi

2.1.1 Vastuullisuusraportoinnin kehitys ja nykytila

Vastuullisuusraportoinnin kehityskulkua on kirjallisuudessa kuvattu erilaisten vastuullisuusraportoinnin haarojen – työntekijäraportoinnin, sosiaalisen raportoinnin ja ympäristöraportoinnin – avulla. Työntekijäraportoinnista on aineistoa jo 1900-luvun alusta, kun taas laajempi sosiaalinen raportointi on tullut tunnetuksi 1960-luvulta lähtien. Ympäristöraportointi taas on alkanut kehittyä 1980-luvun lopulla ja 1990-luvun alkuvuosina. Ensimmäiset varsinaiset vastuullisuusraportit on julkaistu vuoden 2000 paikkeilla. (Buhr ym., 2014.)

Nykyään vastuullisuusraportteja julkaisee jo suurin osa maailman suurista yrityksistä. KPMG:n (2020) selvityksen mukaan maailman 250 suurimmasta yrityksestä (G250) yli 90 prosenttia ja 52 selvityksessä mukana olleen valtion sadasta suurimmasta yrityksestä (N100) 80 prosenttia raportoi vastuullisuudestaan. Suomen sadasta suurimmasta yrityksestä 90 prosenttia raportoi vastuullisuudestaan, mikä on kansainvälistä 77 prosentin keskiarvoa korkeampi luku. Raportoinnissa hyödynnetyistä standardeista ja viitekehysistä Global Reporting Initiativen viitekehys on käytetyin. (KPMG, 2020.) Saatavilla olevista raportointityökaluista valtaosa keskittyy suurten ja valtio-omisteisten yritysten raportointiin, kun taas pk-yritysten lähtökohdista rakennettuja työkaluja on olemassa hyvin vähän (Bartels ym., 2016).

Lainsäädännön osalta yritysten vastuullisuusraportointiin vaikuttaa tällä hetkellä vuonna 2016 tehty kirjanpitolain muutos, joka pohjautuu EU:n vuoden 2014 direktiiviin (NFRD) muun kuin taloudellisen tiedon raportoisesta. Lainsäädäntö koskee nykyisellään keskimäärin yli 500 henkeä työllistäviä, yleisen edun kannalta merkittäviä yrityksiä, kuten pörssilistattuja yrityksiä, pankkeja ja vakuutusyhtiöitä. Lain mukaan kyseisten yritysten tulee raportoida muun muassa

ympäristöä, työntekijöitä ja sosiaalisia asioita, ihmisoikeuksia sekä korruption ja lahjonnan torjuntaa koskevista toimintalinjoistaan. (Euroopan komissio, 2020; Työ- ja elinkeinoministeriö, ei pvm.) NFRD tullaan kuitenkin päivittämään lähivuosina uuteen Corporate Sustainability Reporting -direktiiviin (CSRD), jossa raportoinnin vaatimuksia tullaan kiristämään ja pakollinen raportointi tullaan ulottamaan kaikkiin suuriin yrityksiin sekä kaikkiin pörssiyrityksiin (Eurooppa-neuvosto, 2022). Tällöin myös pörssilistatut pk-yritykset tulevat pakollisen raportoinnin piiriin.

2.1.2 Näkökulmia vastuullisuusraportointiin

Andrew ja Baker (2020) ovat laajassa vastuullisuusraportoinnin tutkimusta käsittelevässä kirjallisuuskatsauksessaan jakaneet vastuullisuusraportoinnin tutkimuksen Donaldsonia ja Prestonia (1995) mukailleen kolmeen suuntaukseen: deskriptiivinen, instrumentaalinen ja normatiivinen tutkimus. Deskriptiivinen tutkimus pyrkii vastaamaan kysymykseen *mitä vastuullisuusraportointi on*, instrumentaalinen tutkimus kysymykseen *mitä hyötyä vastuullisuusraportoinnista on* ja normatiivinen tutkimus kysymykseen *lisääkö vastuullisuusraportointi vastuullisuutta*. (Andrew & Baker, 2020.)

Vastuullisuusraportoinnin erilaisia rooleja voidaan katsoa olevan ainakin vastuullisuutta koskevan informaation tarjoaminen sijoittajille, sidosryhmille ja laajemmin yhteiskunnalle. Keskeisinä motiiveina raportoinnille voidaan pitää myös yrityksen toiminnan legitimointia ja maineen hallintaa. (Mäkelä, 2021.) Vastuullisuusraportointia ohjaa myös raportoivan yrityksen strategiset tavoitteet. Yritys voi esimerkiksi haluta näyttäytyä johtajana tietyllä osa-alueella ja saavuttaa tätä kautta kilpailuetua. Toisaalta motivaatio raportoinnin taustalla voi syntyä myös moraalisisista ja eettisistä syistä sekä yrityksen sisäisestä halusta kehittää omia prosessejaan ja vastuullisuuttaan. (Buhr ym., 2014; Mäkelä, 2021.)

Tutkimuskirjallisuudessa on esitetty, että yritykset toteuttavat vastuullisuusraportointia, kunhan siitä on heille hyötyä. Voidaan myös toisaalta pohtia, olisiko yhteiskuntamme kannalta tarpeellista, että yritykset raportoivat vastuullisuudestaan myös silloin, kun se ei ole heille kannattavaa. (Andrew & Baker, 2020; Gray, 2010.) Vastuullisuusraportoinnin käytäntöjä on kritisoitu laajalti erityisesti raporttien objektiivisuuden osalta. Koska vastuullisuusraportointi

oli vielä viime vuosikymmenellä pääosin vapaaehtoisesta, eikä raportteja tarvinnut varmentaa ulkopuolisella taholla, on kritisoitu, ettei raporteilla ollut oikeastaan mitään tekemistä itse vastuullisuuden tai kestäväen kehityksen periaatteiden kanssa (Buhr ym., 2014).

Vastuullisuusraportoinnilla on havaittu nykyisin olevan pääasiassa olemassa olevia rakenteita vahvistava rooli, jolla yritykset voivat luoda kuvaa suotuisasta kehityksestä ja täten legitimoida omaa toimintaansa (Laine, 2009). On myös argumentoitu, että nykyinen kapitalistinen järjestelmämme ei mahdollista yrityksille kattavaa raportointia ja vastuullisuutta, ja että on tarpeen laajentaa käsitystämme kirjanpidosta myös finanssipääoman ulkopuolelle. (Laine, 2009; Laine ym., 2020.) Konkreettisempia puutteita raportointikäytännöissä on havaittu esimerkiksi vähemmistöjen oikeuksiin ja biodiversiteettiin liittyvässä raportoinnissa (Andrew & Baker, 2020; KPMG, 2020; Laine ym., 2020).

2.2 Vastuullisuus pk-yrityksissä

Pk-yrityksillä on useita ominaispiirteitä, joiden takia ylikansallisten suuryhtiöiden ehdoilla rakennetut työkalut ja prosessit vastuullisuuden kehittämiseen eivät sovellu sellaisinaan pk-yrityksille (Fassin, 2008; Murillo & Lozano, 2006). Toisaalta on myös esitetty, että pk-yrityksille suunnattuja ratkaisuja, jotka ottavat niiden erityispiirteet huomioon on jo kehitetty, mutta ongelmaksi muodostuu ennemminkin motivaation puute niiden implementoimiseen pk-yrityksissä (Johnson & Schaltegger, 2016). Yhdeksi syyksi näiden ratkaisujen vähäiselle implementoinnille on havaittu pk-yritysten vähäinen tietoisuus tarjolla olevista vastuullisuustyökaluista verrattuna suuryrityksiin. Yrityksen koon ei kuitenkaan havaittu vaikuttavan tiedossa olevien työkalujen käytön todennäköisyyteen. (Hörisch ym., 2015.)

Vertailtaessa pk-yrityksiä suuriin yrityksiin on huomattava ero niiden erityispiirteissä. Pk-yritykset rakentuvat usein enemmän henkilökohtaisten suhteiden kuin selkeiden organisaatorakenteiden varaan. Pk-yrityksissä työntekijät tekevät myös monesti useita eri tehtäviä, ja pääpaino on yrityksen päivittäisen toiminnan käynnissä pitämisessä, jolloin resursseja pitkän aikavälin strategiselle ajattelulle jää vähäisesti. (Spence, 1999.) Toisaalta pk-yritysten epäformaalin organisaatorakenteen on nähty myös tukevan vastuullisuuden

kehittämistä, sillä pk-yritykset ovat joustavampia ja täten pystyvät implementoimaan vastuullisuusinnovaatioita nopeammin osaksi yrityksen toimintaa (Bos-Brouwers, 2010).

Pk-yritykset eivät halua, eikä heidän ole mahdollista käyttää yhtä paljon aikaa ja resursseja muodollisiin raportteihin, joista he eivät koe saavansa lisäarvoa. Tämän takia vastuullisuuskäytäntöjen viemisessä pk-yrityksiin täytyy ottaa huomioon niiden epämuodollinen ja yrittäjämäinen luonne, ja kehittää pk-yritysten lähtökohdista luotuja ratkaisuja. (Fassin, 2008.) Myös vastuullisuus käsitteenä on usein liian abstrakti pk-yrityksille ymmärrettäväksi. Vastuullisuus nähdään usein konkreettisina toimenpiteinä, joiden avulla yrityksestä ja sen työntekijöistä pidetään huolta. Yhtäältä nämä toimenpiteet kumpuavat omistajayrittäjän omista arvoista ja halusta tehdä asiat hyvin, ja toisaalta niiden tekemisellä nähdään olevan myös suora linkki yrityksen taloudelliseen menestykseen. (Murillo & Lozano, 2006.)

Vastuullisuuden johtaminen on pk-yrityksissä pääasiassa epäsystemaattista ja ad hoc -periaatteella tapahtuvaa, eikä pohjaudu strategiaan. Lähestymisessä vastuullisuuteen korostuu sisäinen näkökulma, jolloin kommunikaatio vastuullisuudesta ulkoisille sidosryhmille jää usein vähäiseksi. (Nielsen & Thomsen, 2009.) Vastuullisuuden johtamisen työkalujen käyttöön ottamista varten onkin siis tarpeellista usein luoda ensin vastuullisuusstrategia yritykselle (Johnson & Schaltegger, 2016). Vastuullisuuden ja vastuullisuustyökalujen implementoimisesta liiketoimintaan on kuitenkin havaittu olevan yrityksille myös runsaasti hyötyjä, kuten parantunut taloudellinen tulos, parempi maine ja imago, vahvempi asema markkinoilla sekä suurempi vetovoima ja uskollisuus työntekijöiden ja asiakkaiden keskuudessa (Bielawska, 2022).

2.3 Vastuullisuusraportointi pk-yrityksissä

Vaikka vastuullisuutta on tutkittu pk-yritysten näkökulmasta jo melko pitkään, on vastuullisuusraportointiin keskittyvää tutkimusta olemassa silti vähän. Steinhöfel ym. (2019) tutkivat saksalaisten teollisuuden pk-yritysten vastuullisuusraportointia peilaten raportteja GRI G4 viitekehykseen. Tutkimuksessa havaittiin, ettei suurin osa yrityksistä ollut raportoinut G4

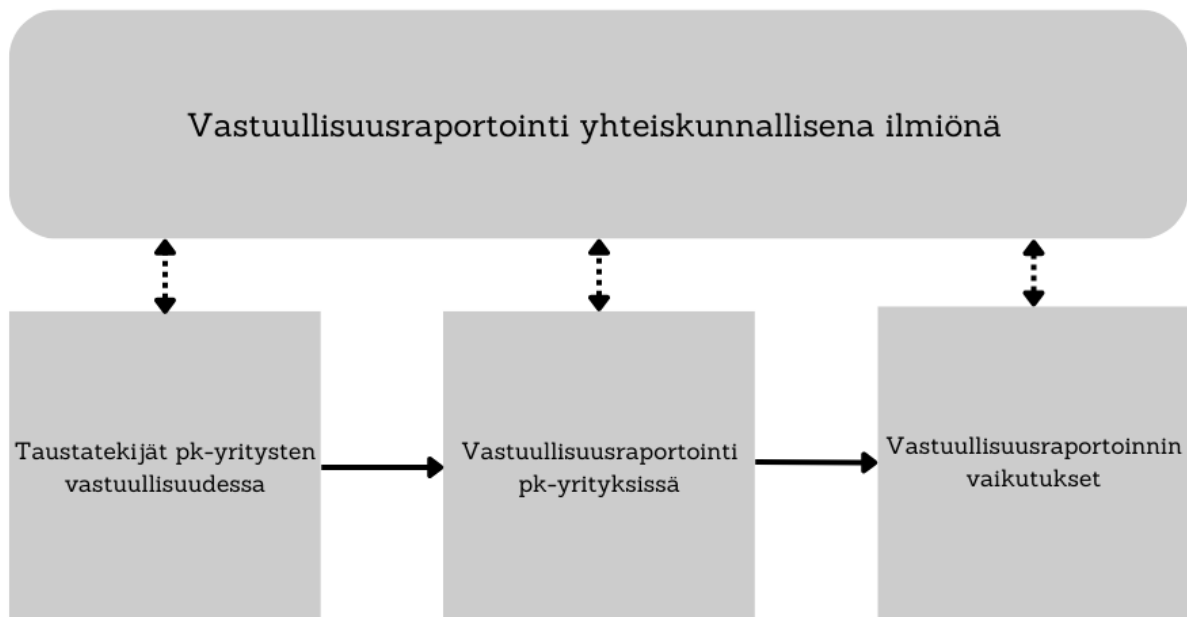
standardin mukaisesti, minkä arveltiin johtuvan viitekehyksen kompleksisuudesta ja täysimittaisen implementoinnin korkeista kustannuksista. Erot raportoinnin kattavuudessa tekivät vastuullisuuden vertailusta kohdeyrityksissä hankalaa, ja tutkimuksessa todettiin, että pk-yrityksille suunnattu, käyttökelpoinen lähestymistapa raportointiin on vielä kehittämättä. Italialaisille pienille huonekalu yrityksille tehdyssä tutkimuksessa havaittiin vastaavan kaltaisia tuloksia: yrittäjän keskeinen rooli ja resurssien rajallisuus vaikuttavat keskeisesti vastuullisuusteemoihin liittyvissä valinnoissa. Toisaalta vahvat suhteet työntekijöihin ja tärkeimpiin sidosryhmiin antavat hyvän pohjan vastuullisille toimintamalleille. (Borga ym., 2009.) Saksalaisille pk-yrityksille tehdyssä kyselytutkimuksessa vastuullisuusraportti oli käsitteenä tuttu 25 prosentille vastaajista ja sitä implementoi 5,81 prosenttia vastaajista, josta voidaan päätellä, että vastuullisuusraportointi on pääasiassa hyvin rajallisen edelläkävijäyritysten joukon harjoittama käytäntö (Johnson, 2015).

Arena ja Azzone (2012) kehittivät artikkelissaan GRI standardin pohjalta pk-yrityksille suunnatun raportointiviitekehyksen, jossa GRI:n vastuullisuusindikaattoreista (Key Sustainability Indicators, KSI) pyritään prosessin avulla identifioimaan kunkin pk-yrityksen kannalta olennaisimmat indikaattorit. Tutkimuksessa nostettiin esille se, että tulosten laatuun vaikuttaa keskeisesti raportin laatijoiden asiantuntemus, sillä monet GRI standardin mittareista eivät ole yksiselitteisiä ja pk-yrityksen voi olla haastavaa saada käsiinsä niihin tarvittavaa informaatiota (Arena & Azzone, 2012). Plugge ja Wiemer (2008) havaitsivatkin toimittaja-pk-yrityksille tekemässä vastuullisuusraportointiprojektissaan, että suurin osa yrityksistä tarvitsi ulkopuolista apua onnistuakseen raportointiprosessin implementoimisessa ensimmäistä kertaa.

Pk-yritysten vastuullisuusraportoinnin tutkimuksesta voidaan tunnistaa siis kolme merkittävää edellytystä raportoinnin onnistumiselle: arvot, osaaminen ja resurssit. Yrityksen johdon ja omistuksen tulee nähdä vastuullisuus osana yrityksen arvomaailmaa ja vastuullisuusraportointi keinona toteuttaa tätä arvoa. Toisaalta yrityksessä tulee olla riittävästi osaamista ja tietotaitoa niin yksilön kuin organisaation tasolla, jotta vastuullisuusraportoinnin prosessien implementoiminen on mahdollista. Lisäksi yrityksessä tulee olla riittävästi resursseja, aikaa ja rahaa, jottei raportointi vaadi liiallista taloudellista panostusta tai vie liikaa aikaa pois päivittäisen toiminnan ylläpitämisestä.

2.4 Yhteenveto ja tutkimuksen teoreettinen viitekehys

Kirjallisuudessa on noussut esiin useita pk-yritysten vastuullisuusraportointiin vaikuttavia tekijöitä. Näitä tekijöitä ja aiempaa tutkimusta jaotellaan tässä tutkimuksessa kolmeen eri kategoriaan: taustatekijöihin pk-yritysten vastuullisuudessa, pk-yritysten vastuullisuusraportoinnin toteuttamiseen ja pk-yritysten vastuullisuusraportoinnin vaikutuksiin. Tämän lisäksi pk-yritysten vastuullisuusraportointia voidaan tarkastella osana laajempaa vastuullisuusraportoinnin ilmiötä, ja peilata sitä yhteiskunnallisesta näkökulmasta tehtyyn vastuullisuusraportoinnin kirjallisuuteen. On kuitenkin huomioitava, että tässä tutkimuksessa keskeisimpänä tavoitteena on tutkia vastuullisuusraportointia nimenomaan yksittäisen pk-yrityksen näkökulmasta. Tässä tutkimuksessa pk-yritysten vastuullisuusraportointia tarkastellaan siis edellä esitetyn viitekehysten kautta, jota voi kuvata kuvion yksi mukaisesti.

Kuvio 1. Tutkimuksen viitekehys

Tärkeimpiä aiemmassa kirjallisuudessa esiin nousseita taustatekijöitä pk-yritysten vastuullisuudessa on yrittäjien ja johtajien omat arvot, pk-yritysten organisaatorakenne ja strategia sekä käytettävissä olevat resurssit. Pk-yritysten vastuullisuusraportoinnissa esille nousi viitekehysten ja standardien heikko soveltuvuus sekä tiedon ja osaamisen merkitys sekä

puute pk-yrityksissä. Vastuullisten toimintamallien implementoinnilla havaittiin kirjallisuudessa olevan lukuisia positiivisia vaikutuksia pk-yritysten toiminnalle. Yhteiskunnallisesta näkökulmasta vastuullisuusraportoinnin vaikutuksia on arvioitu kuitenkin kirjallisuudessa melko kriittisesti.

3 METODOLOGIA

3.1 Tutkimusmenetelmät

Tämä tutkimus toteutettiin laadullisilla menetelmillä. Tutkimuksen tavoitteena oli lisätä ymmärrystä vastuullisuusraportoinnin toteuttamisesta ja vaikutuksista pk-yrityksissä. Aihetta käsittelevän aiemman tutkimuskirjallisuuden rajallisuuden takia tutkimuksessa haluttiin antaa mahdollisuus myös kokonaan uusien näkökulmien esiin nousemiselle, joten tutkimuksen tavoitteita parhaiten tukevaksi tutkimusmenetelmäksi todettiin kvalitatiivinen haastattelututkimus sen joustavuuden takia (Tuomi & Sarajärvi, 2018, 63).

Haastattelut toteutettiin teemahaastatteluna, jossa edetään ennalta valittujen teemojen ja kysymysten mukaisesti, mutta haastatteliija voi esittää lisäkysymyksiä tai tarkentavia kysymyksiä halutessaan. Teemahaastattelu nähtiin tutkimuksen kannalta parhaaksi menetelmäksi, sillä se korostaa haastateltavien omia tulkintoja, jotka ovat tutkimuksen tavoitteiden kannalta olennaisia. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, 65.) Toisaalta on huomioitava, että tulkintoja täytyy käsitellä erillään ilmiöstä, jota tutkitaan (Puusa ym., 2020, 103).

Haastatteluaineiston analyysi pohjautui Tuomen ja Sarajärven (2018, 91) aineistolähtöisen sisällönanalyysin malliin. Tutkimuksessa ei kuitenkaan pyritty tekemään täysin aineistolähtöistä induktiivista analyysia, vaan aiempi tietämys ja kirjallisuuden pohjalta luotu teoreettinen viitekehys olivat ohjaamassa käsiteltävien teemojen valintaa ja analyysia. Aiemman tutkimuksen vähäisen määrän vuoksi aineistolähtöinen lähestymistapa nähtiin kuitenkin perustellumpana, koska se mahdollisti aiempaan teoriaan nähden täysin uusien näkökulmien ottamisen mukaan analyysiin.

3.2 Aineiston kerääminen

Aineiston kerääminen aloitettiin tutkimuksen tavoitteisiin nähden haastateltavaksi sopivien tahojen kartoittamisella. Hyödyllisimmäksi nähtiin itse vastuullisuusraportointia tekevien tai

aiemmin tehneiden yritysten edustajien haastattelu, sillä heidän uskottiin osaavan parhaiten kertoa vastuullisuusraportoinnista juuri pk-yrityksen näkökulmasta. Haastatteluun sopivia yrityksiä kartoitettiin hyödyntäen internetin avoimia yrityshakemistoja, joiden avulla yrityksiä haettiin esimerkiksi koon ja tiettyjen sertifikaattien perusteella. Kartoituksessa käytettiin myös hakukonetta, jossa hakusanoina olivat ”pk-yritys” ja ”vastuullisuusraportti”. Valintakriteerinä oli se, että yritys oli julkaissut vastuullisuusraportin verkkosivuillaan, ja että yritys sopi pk-yrityksen määritelmään. Toisen haastateltavan kohdalla pk-yrityksen riippumattomuuskriteeristä kuitenkin joustettiin, sillä yrityksessä nähtiin olevan tästä huolimatta pääosin pk-yritykselle ominaisia piirteitä, jotka mahdollistavat mielekkään analysoimisen. Haastattelua varten sopivia yrityksiä löydettiin kolme ja yrityksistä kahdesta henkilö suostui haastatteluun. Sopivien yritysten vähäistä löytynyttä määrää selittää pk-yritysten vastuullisuusraportoinnin harvinaisuus ja se, ettei kandidaatintutkielman aikataulu mahdollistanut laajan yritysjoukon systemaattista läpikäymistä.

Tutkimusta varten haastateltiin siis kahden liikevaihdoltaan pk-yritykseksi luettavan yrityksen edustajaa. Ensimmäinen yritys oli julkisomisteinen asuntojen vuokraustoimintaa harjoittava yritys, josta tutkimukseen haastateltiin markkinoinnista ja viestinnästä vastaavaa henkilöä. Toinen haastateltava oli yksityisessä omistuksessa oleva varainhoitoa harjoittava yritys, josta tutkimukseen haastateltiin yrityksen toimitusjohtajaa. Molemmat haastattelut toteutettiin nauhoitettuna etähaastatteluina marraskuussa 2022, ja ne olivat kestoaltaan 30-40 minuuttia. Lista tutkimusta varten haastatelluista henkilöistä on esitetty taulukossa yksi.

Haastateltava	Tunniste	Tehtävä	Yrityksen toimiala
1	H1	Markkinointi- ja viestintäjohtaja	Asuntojen vuokraus
2	H2	Toimitusjohtaja	Varainhoito

Taulukko 1. Haastateltavat

Ennen analyysia haastatteluaineisto litteroitiin nauhoituksen perusteella. Litteroinnissa ei muutettu kysymysten eikä vastausten sanamuotoja, mutta tarpeettomat täytesanat, toistot ja äännähdykset poistettiin. Aineistosta poistettiin myös haastatteluun liittymätön puhe ja haastateltavien yksilöintitiedot.

3.3 Aineiston analysoiminen

Litteroidun aineiston analysoimismenetelmänä käytettiin aineistolähtöistä sisällönanalyysia. Analyysin pohjana hyödynnettiin Tuomen ja Sarajärven (2018, 91) aineistolähtöisen sisällönanalyysin vaiheiden kuvausta. Litteroidut aineistot pelkistettiin ja aineistosta eroteltiin analyysin kannalta relevantit ilmaukset ja käsitteet. Pelkistetyistä ilmaisuista etsittiin tämän jälkeen yhteneväisyyksiä ja eroavaisuuksia, ja niitä ryhmiteltiin ala-, ylä- ja pääluokiksi. Aineisto on luokiteltuna taulukossa kaksi.

Pääluokka	Yläluokka	Alaluokka
Taustatekijät vastuullisuudessa	Sisäiset taustatekijät	Omistajien arvot
		Johtajien arvot
		Yrityksen arvot ja strategia
	Ulkoiset taustatekijät	Toimiala
		Sidosryhmien vaatimukset
Raportoinnin toteuttaminen	Raportointiprosessi	Ulkopuolinen kumppani
		Viitekehykset ja standardit
	Raportin laatu ja sisältö	Sertifiointi ja varmennus
		Olellisuus
Raportoinnin vaikutukset	Sisäiset vaikutukset	Yrityksen toiminnan vaikutusten ymmärtäminen
		Toiminnan kehittäminen
	Ulkoiset vaikutukset	Viestintä
		Läpinäkyvyys

Kuvio 2. Analyysikehikko

Analyysikehikko muodostui haastatteluaineistojen pohjalta siten, että esiin nousseita ilmaisuja pyrittiin ensin ryhmittelemään haastatteluteemojen mukaisesti. Analyysikehikon pääluokat muotoituivat mukailemaan haastatteluteemoja ja tutkimuksen viitekehystä. Pääluokkia olivat taustatekijät vastuullisuudessa, raportoinnin toteuttaminen ja raportoinnin vaikutukset. Pääluokat jakautuivat kukin kahdeksi yläluokaksi, jolloin yläluokkia oli yhteensä kuusi

kappaletta. Taustatekijöistä vastuullisuudessa ja raportoinnin vaikutuksista oli selkeästi erotettavissa ulkoiset ja sisäiset tekijät, kun taas raportoinnin toteuttaminen jakautui raportointiprosessiin sekä raportin laatuun ja sisältöön. Erityisesti raportoinnin toteuttamisessa oli kuitenkin selkeästi havaittavissa yläluokkien molemminpuolinen yhteys toisiinsa, mikä teki luokittelusta haastavaa. Alaluokkia analyysikehikossa oli yhteensä kolmetoista, kahdesta kolmeen kutakin yläluokkaa kohti.

Analyysikehikon pääluokat mukailevat tutkimuksen viitekehystä, jolloin tutkimuksen empiriaosuudessa käsittely voidaan jaotella pääluokkien mukaisesti. Vastuullisuuden taustatekijöissä käsittely on luonnollista jakaa edelleen alaluvuiksi ulkoisten ja sisäisten taustatekijöiden mukaan. Samoin raportoinnin vaikutuksissa jaottelu alalukuihin ulkoisten ja sisäisten vaikutusten kesken on tarkoituksenmukaista.

3.4 Aineiston luotettavuus

Aineiston luotettavuutta tarkasteltaessa on huomioitava haastattelujen vähäinen määrä. Haastatteluiden vähäisen määrän takia tietyt havainnot saattavat ylikorostua ja toisaalta tiettyjä vaikuttavia tekijöitä ei välttämättä nouse esiin. Haastateltavien tietotaito aiheeseen liittyen painottuu myös vahvasti heidän omaan toimialaansa ja yritykseensä, jolloin paremman kokonaiskuvan saavuttamiseksi haastateltavia olisi voinut olla useammilta eri toimialoilta. Suuremman haastattelumäärän saaminen olisi kuitenkin tutkimuksen laajuuden huomioon ottaen ollut vaikeaa.

Haastatteluaineiston luotettavuuteen saattaa vaikuttaa myös haastattelutilanteeseen liittyvät seikat. Haastattelut toteutettiin videohaastatteluina, mikä on voinut vaikuttaa haastattelijan ja haastateltavan väliseen vuorovaikutukseen. Kasvokkain toteutetuissa haastatteluissa olisi haastattelun sisältö mahdollisesti voinut olla erilainen. Huomattavaa kuitenkin on, että haastatteluja sopiessa kasvokkain toteutettavan haastattelun mahdollisuus on esitetty, mutta molemmat haastateltavat halusivat toteuttaa haastattelun videohaastatteluna. Haastattelun lopputulokseen voi myös vaikuttaa haastateltavan kiireisyys, haastattelijan vähäinen kokemus haastatteluiden toteuttamisesta tai muut inhimilliset seikat.

4 EMPIIRINEN TUTKIMUS

4.1 Taustatekijät pk-yritysten vastuullisuudessa

4.1.1 Sisäiset taustatekijät

Kun tarkastellaan taustatekijöitä pk-yritysten vastuullisuudessa, nousi haastatteluissa esille yhtäältä omistajien ja johtajien henkilökohtaiset ja ammatilliset arvot ja toisaalta yrityksen kollektiiviset arvot ja strategia. Molemmat haastateltavat toivat hyvin selvästi esiin oman kiinnostuksensa vastuullisuusteemoja kohtaan.

Se motivoi ja se on aika paljon helpompaa tehdä töitä, kun tietää, että miksi sä sitä työtä teet, että sillä on joku suurempi merkitys. Että sinä aidosti haluat tehdä asukkaille hyvää ja toimia asiakaslähtöisesti ja vastuullisesti, että se on itsestänselvyys ja se on sisäänrakennettuna. – Haastateltava 1

Jos kiteyttää niin ammattilypeys varmaan. Jos miettisi muita toimialoja niin voin kuvitella, että on monia muita toimialoja missä kanssa joku kokee, että se mitä he tekee niin tästä ollaan ylpeitä ja tätä tehdään fiksusti ja hyvin ja laadukkaasti ja siitä pitää olla iloa ihmisille niin se on mielestäni mitä olen itse törmännyt monelle hyvä luonteva startti koko teemaan. – Haastateltava 2

Vastuullisuuden edistäminen oman työn kautta nähtiin siis tekijänä, joka lisää motivaatiota päivittäisessä työssä ja antaa omalle työlle merkitystä. Haastatteluissa nousi myös esille yrityksen kollektiiviset arvot yhtenä taustatekijänä. Yritykselle yhteisesti määritetyt nähtiin tekijänä, joka ohjaa kaikkea toimintaa yrityksessä. Tällöin vastuulliset toimintamallit koetaan itsestänselvyyksinä myös yrityksen arkitason toiminnassa.

Molempien haastateltavien kohdalla kävi ilmi myös, että liiketoimintaa katsotaan vastuullisuusnäkökulmasta kokonaisvaltaisesti ja eri sidosryhmät huomioiden. Vastuullisuuden voidaan siis nähdä olevan molemmilla yrityksillä osana strategiaa. Haastateltava 2 kertoi, että vastuullinen liiketoiminta tarkoittaa heillä sitä, että kaikki sidosryhmät pyritään ottamaan

huomioon yrityksen toiminnassa. Haastateltava 1 taas kertoi, että vastuullisuustyöhön vaikuttavat asiat on määritetty yrityksen strategiassa, joka ulottuu vuoteen 2026 saakka. Haastatteluissa korostettiin myös, että on tärkeää, että vastuullisuus lähtee yrityksessä liikkeelle ylimmän johdon tasolta asti, jolloin se signaloi kaikille yrityksessä vastuullisuuden tärkeyttä.

4.1.2 Ulkoiset taustatekijät

Ulkoisista taustatekijöistä yritysten vastuullisuustyöhön havaittiin vaikuttavan erityisesti yrityksen toimiala ja sidosryhmien vaatimukset. Haastateltava 2 nosti esiin, että koska hänen yrityksensä toimii finanssialalla, on tärkein vastuullisuusteema heille hyvä hallinto, kun taas ympäristönäkökulma jää vähemmälle huomiolle liiketoiminnan ollessa pääasiassa aineetonta. Erityisesti positiivisen verojalanjäljen haastateltava 2 nosti esiin tärkeänä teemana puhuttaessa finanssialan vastuullisuudesta. Haastateltava 2 nostaa yrityksen sidosryhmistä esiin erityisesti osakkeenomistajat, työntekijät ja asiakkaat. Hän nostaa haasteeksi vastuullisuuteen liittyvän viestinnän sidosryhmille, erityisesti osakkeenomistajille.

Mä sanoisin, että kyllä tuohon tutkimukseen on hyvä tuoda se, että kaikki ei ole ihan pelkkää ruusuilla tanssimista noissa vaan kyllä täytyy sanoa, että kun sitä rupeaa alleviivaamaan enemmän, että on tarkoitus katsoa kaikkia sidosryhmiä, niin yksi teema mikä pitää pitää mielessä on se [...] että osakkeenomistajaa ei suinkaan ole tarkoitus unohtaa vaan jatkossakin osakkeenomistaja on ehdottomasti niitä tärkeimpiä sidosryhmiä ja se ei muutu siitä, että myös huolehditaan muista sidosryhmistä.

– Haastateltava 2

Myös haastateltava 1 tunnisti omistajien ja asiakkaiden roolin tärkeäksi yrityksen vastuullisuustyössä. Hän korostaa yrityksen asiakkaiden olevan pääasiassa nuoria aikuisia, jotka ovat hyvin vastuullisuustietoisia, jolloin yrityksen vastuullisuus on tärkeä tekijä heidän asiakkailleen. Yritys on julkisyhteisön omistama, jolloin omistajalta tulevat vaatimukset vaikuttavat myös osaltaan yrityksen toimintaan.

Kun tosiaan ollaan [julkisyhteisön] omistama, niin [julkisyhteisö] määrittää myös sitä aika paljon. [Julkisyhteisö] on strategiassaan päättänyt, että ollaan hiilineutraaleja vuoteen 2030 mennessä elikkä sieltä tulee sitten tiettyjä asuntopoliittisia linjauksia.

– Haastateltava 1

Toimialan vaikutuksista haastateltava 1 nosti esiin sen, että yrityksen täytyy pienen kokonsa takia erityisesti rakennushankkeissa etsiä ulkopuolisia kumppaneita, jolloin yritys ei pysty täysin kontrolloimaan kaikkia toimintaansa liittyviä vastuullisuuskysymyksiä. Hän korostaa kuitenkin, että myös kumppanien valinnassa yrityksen arvot otetaan huomioon, jolloin vastuullisen valinnan tekeminen tarkoittaa usein sitä, ettei valita kaikista halvinta vaihtoehtoa.

4.2 Vastuullisuusraportoinnin toteuttaminen

Molempien haastateltavien yritykset olivat julkaisseet vastuullisuusraportin useampana vuonna. Haastateltava 1 kertoi, että hänen yrityksensä on julkaissut ensimmäisen vastuullisuusraportin vuonna 2019 ja siitä eteenpäin raportti on julkaistu vuosittain. Haastateltava 2 taas kertoi, että he ovat aloittaneet vastuullisuusraportoinnin vuonna 2014 ja viimeisin vastuullisuusraportti on vuodelta 2020.

Raportoinnin toteuttamisen suhteen haastateltava 1 kertoi, että he hyödyntävät vastuullisuusraportoinnissa yrityksen ulkopuolista kumppania, joka on toinen yritys. Kumppaniyrityksen kanssa järjestetään yhteisiä työpajoja ja palaverieita, joissa käydään läpi, mitä yrityksessä on kunakin vuonna tehty ja mihin asioihin on keskitytty, jonka jälkeen kumppani kokoaa asiat yhteen ja toteuttaa raportin. Vastuullisuusraportoinnista vastaa haastateltava 1:n yrityksessä työryhmä, johon kuuluu yrityksen eri osa-alueiden vastuuhenkilöt.

Haastateltava 1:n mukaan yrityksen vastuullisuusraportissa analysoidaan muun muassa yrityksen toimintaympäristöön vaikuttavia megatrendejä, yrityksen arvoista ja strategiasta tulevia lähtökohtia, yrityksen sidosryhmiä ja kestäväen kehityksen periaatteita. Raporttiin kerätään myös runsaasti dataa erilaisista kyselyistä ja mittauksista, joita verrataan ennalta asetettuihin tavoitteisiin. Haastateltava 1 kertoi, että yritys ei raportoi vastuullisuudestaan

minkään viitekehyksen tai standardin mukaisesti. Yrityksellä on ollut haastateltavan mukaan aiemmin käytössä ympäristösertifikaatti, mutta yrityksessä oli todettu, ettei sertifikaatti palvelut heidän tavoitteitaan parhaalla mahdollisella tavalla.

Me ollaan todettu, että toi [sertifikaatti], niin siinä oli paljon semmoista, että määritellään, että tämä ja tämä tekijä tekee toiminnasta vastuullista ja sitten oli paljon semmoista raportointia ja siihen liittyvää, että me koettiin että me ikään kuin kytätään jotain tiettyjä osa-alueita ja raportoidaan niitä. [...] Ollaan haluttu ajatella sitä laajemmin tulevaisuudessa, että se ei ole pelkästään niin että on yksittäisiä sertifikaatteja tai ympäristömerkkejä tai jotain tämmöistä, vaan se on kokonaisvaltaista toimintaa.

– Haastateltava 1

Myös haastateltava 2 kertoi, että heidän yrityksessään vastuullisuusraportin tekemisessä on hyödynnetty ulkopuolista henkilöä. Raportin tekijänä on aina ollut yrityksen ulkopuolelta tuleva harjoittelija, kuten esimerkiksi opiskelija. Haastateltava 2 kertoi itse olleensa yrityksen ulkopuolisen henkilön tukena, ja huolehtineensa, että raportin tekijä tavoitti tarvittavat henkilöt yrityksen sisältä ja sai heiltä riittävästi aikaa ja resursseja raportin toteuttamiseen. Haastateltava 2 kertoi, että he ovat raportoineet vastuullisuudestaan GRI standardin mukaisesti.

Haastateltava 2:n yrityksessä GRI standardin mukaisten vastuullisuusraporttien julkaiseminen on kuitenkin lopetettu vuoden 2020 raportin jälkeen. GRI standardin mukaisia vastuullisuusraportteja yritys julkaisi kuuden vuoden ajan, mutta tämän lisäksi he ovat jo useamman vuoden ajan toteuttaneet GRI-muotoisen raportin rinnalla yksityisen sertifiointijärjestelmän vaikuttavuusarviointia, joka on vuoden 2020 jälkeen korvannut varsinaisen vastuullisuusraportin.

Ja tällä hetkellä tosiaan en tiedä onko tää osa jotain yleisempää ilmiötä, mutta meidän osalta kolmen vuoden välein se [vaikuttavuusarviointi], missä käydään kaikessa yksinkertaisuudessaan näitä teemoja läpi firmassa ja sit kolmas osapuoli verifioi ne, tekee pistokokeita materiaaleihin niin se on tällä hetkellä meille perustelluin. – Haastateltava 2

Kumpikaan haastateltavista ei nostanut esiin erityisiä haasteita raportoinnin toteuttamisessa. Haastateltava 1 totesi, että vastuullisuusraportista saatavaan hyötyyn nähden raportoinnin kustannukset ja vaadittavat resurssit ovat olleet vähäisiä. Myös haastateltava 2 korosti vastuullisuusraportoinnista saatavia hyötyjä erityisesti ensimmäisissä raporteissa.

4.3 Vastuullisuusraportoinnin vaikutukset

4.3.1 Sisäiset vaikutukset

Vastuullisuusraportoinnin sisäisistä vaikutuksista haastatteluissa nousivat esille erityisesti oman yrityksen liiketoiminnan vaikutusten laaja ja kokonaisvaltainen ymmärtäminen ja yrityksen toimintamallien ja hallinnon kehittäminen. Erityisesti haastateltava 2 koki, että ymmärrys siitä, miten yritys voi olla hyödyllinen kaikille sidosryhmille on kummunnut juuri vastuullisuusraporttien tekemisestä. Hänen mukaansa erilaisten raportointityökalujen kokeileminen on antanut yritykselle paljon arvokkaita näkökulmia, joiden avulla yrityksen liiketoimintaa ja hallintoa on pystytty kehittämään.

Toisaalta samassa puheenvuorossa nousi esille myös se, ettei haastateltava 2 kokenut viimeisimpien vastuullisuusraporttien enää tuottavan niin paljon arvoa, että raporttien tuottamista olisi kannattanut jatkaa. Hän koki, että vastuullisuusteemat on vuosien mittaan tulleet tutuiksi ja saatu ankkuroitua yrityksen toimintaan, jolloin raportoinnilla ei enää saavutettu oppimisharppauksia. Haastateltava 1 koki, että vaikka vastuullisuusraportoinnista on ollut myös heille sisäisesti hyötyä, ei raporttia ole välttämättä osattu hyödyntää tässä suhteessa parhaalla mahdollisella tavalla.

On varmasti ollut hyötyä. Se, että osataanko me edelleenkin sisäisesti hyödyntää sitä tarpeeksi, niin ei varmastikaan välttämättä osata. Totta kai aina kerrotaan, että raportti on tehty ja nyt se on luettavissa ja käykää tutustumassa, mutta se että me ei varsinaisesti esimerkiksi sen sisältöä kovin kattavasti esitellä, että totta kai aina pääsääntöisesti ne luvut ja tavoitteet katsotaan koko henkilökunnan kanssa, että ollaanko me päästy näihin

lukuihin ja näihin tavoitteisiin, mutta näkisin, että siinä olisi enemmänkin potentiaalia, että me voitaisiin sitä myös sisäisesti hyödyntää. – Haastateltava 1

4.3.2 Ulkoiset vaikutukset

Vastuullisuusraportoinnin ulkoisista vaikutuksista voitiin tunnistaa haastatteluista viestinnällinen näkökulma ja läpinäkyvyys. Molemmat haastateltavista näkivät vastuullisuusraportin viestinnällisen roolin tärkeänä, mutta molemmat kokivat myös, että on yhä haastavampaa saada ihmisiä tutustumaan raporttiin.

[...] näkisin haasteena tulevaisuuden kannalta tai ehkä jo nykyhetkessäkin sen, että kun meillä on se raportti ja me jaetaan se meidän nettisivuilla, niin löytääkö ihmiset sen pariin, että miten me tehdään siitä entistä saavutettavampaa. – Haastateltava 1

[...] se että saa ihmisiä altistettua tolle teemalle niin jos se on silloin ollut alkuviehätys ja joku on uteliaisuuttaan tutustunut, että tällä yhtiöllä on tällainen jonkinlainen vastuullisuusraportti niin nykyään tuntuu, että se on enemmän jopa toisin päin että jaa tekin ootte tehnyt semmoisen ja jollain tavalla houkutella joku henkilö sen lukemaan niin tuntuu, että se on todella hankalaa – Haastateltava 2

Läpinäkyvyys nähtiin tärkeänä arvona molempien haastateltavien kohdalla. Yhtäältä haastateltavat kokivat, että on tärkeää viestiä vastuullisuudesta avoimesti myös silloin, kun kaikkia tavoitteita ei ole saavutettu. Toisaalta esiin nousi myös näkökulma, että vastuullisuusraportin julkaisemalla pystytään jakamaan hyvin toimivia käytäntöjä myös muille. Haastateltava 2 koki myös kolmannen osapuolen varmennuksen tärkeäksi läpinäkyvyyden kannalta.

[...] tällä hetkellä se apu mitä me siis saamme on se, että me olemme tuon [sertifiointijärjestelmän] jäsen ja meidän kaikki tieto on siellä heidän [vaikuttavuusarvioinnissa]. jolloin me saadaan sieltä käsitykseemme myös kolmannen osapuolen tulkinta, että ovatko he samaa mieltä. – Haastateltava 2

Ongelmalliseksi vastuullisuudesta viestimisessä molemmat haastateltavat näkevät viherpesun. Molemmista haastatteluista kävi ilmi, että haastateltavat näkevät nykyisissä vastuullisuuskäytännöissä puutteena erityisesti sen, että vastuullisuuteen ei suhtauduta riittävän kokonaisvaltaisesti.

Se, että näissä monissa näissä sertifiikaateissa ja tämmöisissä etenkin ympäristöön liittyen niin kompensoinnissa ja tämmöisissä on se ongelma, että siinä ei aidosti pohdita sitä omaa toimintaa ja niitä lähtökohtia, että sitten vaan keskitytään siihen yhteen asiaan, että nythän tää on tällä hoidettu et mä ostan vähän näitä puita täältä sademetsistä. – Haastateltava 1

Jos [vaikuttavuusarvioinnissa] on joku piirre mikä meitä viehätti, niin tonne on hirmu määrä ollut hakijoita ja hyvin pieni määrä on hyväksytty eli se on tosiaan niin että ei edes yksi kymmenestä läpäise tota ja ne kysymykset mitä siellä kysytään on meidän näkökulmasta ainakin sellaisia mitä olisi hyvin vaikea viherpestä millään tavoin eli ne on tosi suoria, raakoja numerotietoja. – Haastateltava 2

5 TULOSTEN TULKINTA

5.1 Pk-yritysten kokemukset vastuullisuusraportoinnista

Vastuullisuuskäytäntöjen viemisessä pk-yritysten arkeen ja liiketoimintaan on nostettu tutkimuskirjallisuudessa toistuvasti esille ajatus siitä, että ylikansallisten suuryritysten käyttämät, ja heidän näkökulmastaan rakennetut toimintamallit ja standardit eivät sovi pk-yrityksille, sillä ne vaativat liikaa resursseja ja ne ovat liian byrokraattisia (Fassin, 2008; Murillo & Lozano, 2006; Steinhofel ym., 2019). Tähän tutkimukseen haastatelluista henkilöistä kumpikaan ei kuitenkaan kokenut vastuullisuusraportoinnin toteuttamista erityisen haastavaksi, vaan jopa melko helpoksi, joten tässä suhteessa tutkimuksen tulokset poikkeavat aiemmasta tutkimuksesta. On huomattava tosin, että kumpikin tutkimukseen haastatelluista yrityksistä hyödynsi raportoinnissaan ulkopuolista kumppania, joka lienee helpottanut yritysten omaa raportointitaakkaa jopa merkittävästi. Kumpikin yritys on kuitenkin todennut, että kumppanin hyödyntämiseen tarvittava taloudellinen panos on sellainen, että raportointia kannattaa tehdä, joten voidaan katsoa, että ainakaan tässä tutkimusjoukossa vastuullisuusraportoinnin toteuttamisen vaatimia resursseja ei ole koettu liian suuriksi.

Johnson ja Schaltegger (2016) toivat omassa tutkimuksessaan esille, että pk-yrityksille soveltuvia vastuullisuuden johtamisen työkaluja on kehitetty, mutta niiden implementointi on toistaiseksi vähäistä. Selitykseksi kyseille havainnolle tutkimuksessa esitettiin, että pk-yritysten johtajilla ei usein ole riittävästi aikaa paneutua mahdollisiin vaihtoehtoihin, eikä vastuullisuustyökalujen käyttöön ottamisella nähdä olevan lisäarvoa luovaa vaikutusta, jolloin motivaatio niiden implementoimiseen on vähäinen. Tällöin keskeiseen rooliin nousee pk-yritysten johtajien omat arvot (Murillo & Lozano, 2006; Williams & Schaefer, 2013) ja yrityksen strategia (Johnson & Schaltegger, 2016).

Tämän tutkimuksen voidaan katsoa tukevan kirjallisuudessa esitettyjä havaintoja pk-yrityksien omien arvojen merkityksestä vastuullisuusraportoinnin implementoinnissa pääosin. Molemmat haastateltavat kokivat vastuullisuuden henkilökohtaisesti tärkeäksi arvoksi, ja vastuullisuus oli myös keskeinen arvo molemmissa yrityksissä. Molemmat haastateltavat kokivat myös, että vastuullisuusraportointi on tuottanut yritykselle lisäarvoa. Voidaan siis katsoa, että molemmat

tutkimuksen yritykset kuuluvat pk-yrityksiin, joissa vastuullisuus on osa sekä johdon arvomaailmaa, että yrityksen strategiaa, mikä mahdollistaa vastuullisuusraportoinnin onnistuneen implementoinnin yrityksessä.

On kuitenkin huomattava, että molemmissa haastatteluissa nousi esiin myös haasteita liittyen vastuullisuusraportointiin. Erityisesti vastuullisuusraportoinnin viestinnällinen vaikutus koettiin hyvin vähäiseksi, koska ihmisiä on vaikea saada lukemaan raporttia. Nielsenin ja Thomsenin (2009) tutkimuksessa havaittiin, että vastuullisuutta hyödynnetään pk-yritysten viestinnässä hyvin rajallisesti strategisessa mielessä, ja viestintä on pääasiassa ad hoc - tyyppistä, mikä voi ainakin jossain määrin selittää kyseisiä haasteita. Tutkimuksessa havaittiin myös, että vastuullisuutta lähestytään usein pk-yrityksissä sisäinen näkökulma edellä, mikä korostui myös toisessa haastateltavista yrityksistä. Tämä sisäisen näkökulma dominoiminen ilmeni hyvin siinä, että yritys päätti lopulta olla jatkamatta ”määrämuotoisten” vastuullisuusraporttien tuottamista, kun raporteista ei saatu enää riittävästi hyötyä yrityksen sisäisten prosessien kehittämiseen.

5.2 Vastuullisuusraportoinnin nykytila ja kehitysmahdollisuudet

Vastuullisuusraportointia tekevien tai tehneiden pk-yritysten löytäminen tutkimuksen haastatteluja varten ei ollut helppoa, mistä voidaan ainakin jossain määrin päätellä, että vastuullisuusraportointi on pk-sektorilla edelleen vain harvojen edelläkävijöiden harjoittama käytäntö. Syynä vastuullisuusraportoinnin vähäiselle implementoinnille voi olla se, että raportointi koetaan suurimmassa osassa yrityksiä edelleen liian haastavaksi ja resursseja vaativaksi käytännöksi, jota voivat toteuttaa ainoastaan suuret yritykset. Tässä tutkimuksessa on käynyt kuitenkin ilmi, että myös pk-yritysten on mahdollista toteuttaa vastuullisuusraportointia kohtuullisella panostuksella, jolloin kyse olisi siis enemmän pk-yritysten raportointiin liittyvästä mielikuvasta, kuin sen aidosta haastavuudesta ja kalleudesta.

Toinen selitys vähäiselle raportoinnille voi olla se, ettei vastuullisuusraportoinnista saatavia hyötyjä koeta pk-yrityksissä riittäviksi, jotta ne motivoisivat aloittamaan raportoinnin. Vastuullisuuden johtaminen on pk-yrityksissä sisäiseen näkökulmaan painottuvaa sekä

yrittäjien ja johtajien arvojen ohjaamaa, jolloin vastuullisuutta lähestytään enemmän käytännön läheisesti ja konkreettisten tekojen kautta (Murillo & Lozano, 2006; Nielsen & Thomsen, 2009). Tällöin vastuullisuutta ei johdeta pk-yrityksissä aina systemaattisesti tai strategiaan pohjautuen, jolloin raportoiminen nähdään lähinnä ylimääräisenä kustannuksena (Fassin, 2008; Johnson & Schaltegger, 2016). Tälle näkökulmalle saatiin tässä tutkimuksessa jonkin verran tukea. Vaikka molemmat haastateltavista olivat kokonaisuudessaan tyytyväisiä vastuullisuusraportoinnin tuomiin hyötyihin, koettiin vastuullisuusraportoinnin viestinnällinen hyöty lopulta melko vähäiseksi ja sisäisenkin hyödyn koettiin vähentyneen vuosi vuodelta.

Tämän tutkimuksen yrityksistä kumpikaan ei raportoi tällä hetkellä minkään yleisesti käytössä olevan standardin tai viitekehyksen mukaisesti. Voidaankin olettaa, että pk-yrityksissä standardien mukaisesti raportoiminen ei ole yhtä yleistä kuin suuryrityksissä, mitä tukee myös Steinhöfelin ym. (2019) tutkimus. Yleisesti käytetyn ja pk-yrityksille soveltuvan raportointistandardin puute, sekä raportoivien yritysten vähäinen määrä tekee eri yritysten vertailusta keskenään hyödytöntä, mikä taas laskee raporttien arvoa monien ulkoisten sidosryhmien näkökulmasta merkittävästi. Tärkeimmäksi kehitysmahdollisuudeksi pk-yritysten vastuullisuusraportoinnissa nouseekin tarve pk-yritysten näkökulmasta rakennetulle standardille. Kyseinen tarve on noussut esiin myös monissa muissa tutkimuksissa (Borga ym., 2009; Hörisch ym., 2015; Steinhöfel ym., 2019). Toisaalta pitää muistaa myös, että vastuullisuudesta raportoiminen ei vielä itsessään lisää vastuullisuutta, ja että pk-yritykset ovat keskenään hyvin erilaisia, jolloin kaikille soveltuvaa standardia voi olla mahdoton löytää (Bos-Brouwers, 2010; Fassin, 2008).

Vastuullisuusraportoinnin harvinaisuutta pk-yrityksissä selittää varmasti suurelta osin juuri sen vapaaehtoisuus. Yhteiskunnallisesta näkökulmasta voidaankin pohtia Andrewia ja Bakeria (2020) mukaillen, tulisiko suuryritysten lisäksi myös pk-yritysten raportoida vastuullisuudestaan, vaikka siitä ei olisi heille hyötyä. Pakollinen raportointi ainakin lisäisi raporttien määrää, mikä yhdistettynä yhteiseen raportointistandardiin mahdollistaisi raporttien vertailun toisiinsa, mikä taas lisäisi raporttien käyttökelpoisuutta. Buhr ym. (2014) suhtautuvat artikkelissaan skeptisesti siihen, että vastuullisuusraportointi olisi yksittäisen organisaation tasolla lainkaan merkityksellistä, ja Laine (2009) argumentoi väitöskirjassaan, että vapaaehtoisessa vastuullisuusraportoinnissa on lopulta kyse enemmän ulkoisiin paineisiin reagoimisesta kuin muutoksessa yritysten läpinäkyvyydessä tai tilivelvollisuudessa. Toinen mahdollinen kehitysmahdollisuus olisi siis vastuullisuusraportoinnin tekeminen pakolliseksi

myös pk-yrityksille jollain aikavälillä. Todennäköisesti pakollinen raportointi on kuitenkin vielä pitkään mahdotonta pk-yritysten tapauksessa, mutta mahdollisesti regulaatiota voisi lisätä ainakin eniten vastuullisuuteen liittyviä riskejä sisältävillä toimialoilla ja sektoreilla.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

6.1 Tutkimuksen johtopäätökset

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli tutkia vastuullisuusraportointia pk-yritysten näkökulmasta. Tutkimuksessa pyrittiin lisäämään ymmärrystä siitä, miksi pk-yritykset raportoivat vastuullisuudestaan, miten pk-yritykset toteuttavat vastuullisuusraportointia ja millaisia kokemuksia vastuullisuusraportoinnista pk-yrityksillä on. Tutkimuksen tavoitteiden saavuttamiseksi tutustuttiin aiheesta aiemmin tehtyyn tutkimukseen ja kirjallisuuteen, sekä vastuullisuusraportoinnin tämänhetkisiin trendeihin sekä kehitykseen. Näiden aineistojen pohjalta tutkimukselle luotiin teoreettinen viitekehys, jonka pohjalta tutkimuksen empiiristä aineistoa analysoitiin. Tutkimuksen empiiriseksi aineistoksi kerättiin haastatteluaineistoa kahden pk-yrityksen johtoon kuuluvalta henkilöltä. Haastattelut toteutettiin teemahaastatteluina. Haastatteluaineiston analyysissä käytettiin pohjana Tuomen ja Sarajärven (2018, 91) aineistolähtöisen sisällönanalyysin vaiheita. Analyysikehikon muodostumiseen ja jaotteluun vaikutti kuitenkin myös tutkijan aiempi teorian pohjalta luotu käsitys aiheesta ja sen pohjalta luotu tutkimuksen teoreettinen viitekehys. Tulosten tulkinnassa pyrittiin peilaamaan esille nousseita asioita tähän aiemman tutkimuksen pohjalta luotuun käsitykseen ja erittelemään sitä tukevia ja siitä poikkeavia havaintoja.

Tutkimuksessa löydettiin monia aiempaa kirjallisuutta tukevia tuloksia, mutta myös joitain aiemmasta kirjallisuudesta poikkeavia tuloksia. Keskeisin aiemmasta tutkimuksesta poikkeava havainto oli se, että kumpikin haastateltavista yrityksistä koki vastuullisuusraportoinnin toteuttamisen melko vaivattomaksi. Aiemmassa kirjallisuudessa toistuvasti esille noussut näkemys, jonka mukaan vastuullisuusraportoinnin toteuttaminen on raportoinnin kompleksisuuden ja vaadittavien resurssien takia liian haastavaa pk-yrityksille ei saanut siis tässä tutkimuksessa tukea.

Pk-yritysten vastuullisuuteen vaikuttavista taustatekijöistä taas saatiin tutkimuksessa tukea aiemmalle tutkimuskirjallisuudelle. Pk-yrityksissä vastuullisuustekojen taustalla on julkisen keskustelun kiihtymisestä ja ulkoisten sidosryhmien paineiden kasvusta huolimatta edelleen enemmän kyse yrittäjien ja johtajien omista arvoista ja ammattitilpeydestä. Toisaalta on

huomioitava myös, etteivät ulkoiset ja sisäiset taustatekijät ole erillään toisistaan, vaan julkinen keskustelu muokkaa myös yrittäjien ja omistajien näkemyksiä. Tästä huolimatta vastuullisuusraportointi on kuitenkin edelleen pk-yritysten keskuudessa harvinaista, ja liittyy useimmiten yrityksen asemaan vastuullisuuden edellä kävijänä omalla toimialallaan.

Vastuullisuusraportoinnin vaikutusten osalta voidaan todeta, että pk-yritykset, jotka toimivat mielestään vastuullisesti, näkevät vastuullisuusraportoinnin keinona kertoa siitä myös ulospäin. Toisaalta vastuullisuusraportointia tekemällä vastuullisesta liiketoiminnasta kiinnostunut yritys saa myös uusia näkökulmia vastuullisuuden kehittämiseen. Pk-yritysten vastuullisuusraportoinnilla ei voida kuitenkaan yhteiskunnallisesta näkökulmasta katsoen sanoa olevan tilivelvollisuutta lisäävää vaikutusta sen vapaaehtoisuuden ja epäformaaliuden takia. Vastuullisuusraportointia tekevät pääasiassa pk-yritykset, joissa vastuullisuus on muutenkin kilpailuetekijä, ja liiketoimintaa tarkastellaan eettisen näkökulman läpi. Asiakkailta ja muilta ulkoisilta sidosryhmiltä tuleva paine voi luultavasti tulevaisuudessa lisätä vastuullisuusraportointia pk-yrityksissä myös edelläkävijöiden ulkopuolella, mutta on vaikea nähdä, että tulevaisuudessa pk-yritysten vastuullisuudesta ja erityisesti vastuuttomuudesta raportoisesta tulisi yleinen käytäntö.

6.2 Tutkimuksen arviointi ja jatkotutkimusmahdollisuudet

Tätä tutkimusta tarkasteltaessa on otettava huomioon myös sen rajoitteet ja luotettavuuteen liittyvät seikat. Ensinnäkin tutkimus ja sen tulokset perustuvat yhden tutkijan tekemiin valintoihin, oletuksiin, rajauksiin ja tulkintoihin. Toisenlaisilla metodisilla valinnoilla tutkimustulokset ja niistä tehdyt johtopäätökset olisivat voineet olla erilaisia. On myös huomioitava, että tutkijan omat arvot ja suhtautuminen tutkittavaan aiheeseen voivat vaikuttaa tuloksiin. Näiden seikkojen takia tutkimuksen kulkua ja sen aikana tehtyjä valintoja on pyritty havainnollistamaan avoimesti ja läpinäkyvästi.

Tutkimuksen teoriapohjan luotettavuuteen voi vaikuttaa saatavilla olevan tutkimuskirjallisuuden määrä sekä julkaisuajankohdat. Erityisesti pk-yritysten vastuullisuusraportointia käsittelevää kirjallisuutta oli saatavilla melko vähäisesti. Monet tutkimuksen teoriapohjan kannalta merkittävät artikkelit on julkaistu 2000-luvulla, joten ne

ovat yli 10 vuotta vanhoja. Teoriapohjan kirjallisuuteen on kuitenkin löydetty myös monia 2010-luvulla julkaistuja tutkimuksia sekä uusia tutkimuksia.

Tutkimuksen empiirisen aineiston kohdalla merkittävin luotettavuuteen vaikuttava tekijä on haastattelujen vähäinen määrä. Tutkimusta varten haastateltiin ainoastaan kahta henkilöä ja on mahdollista, että tekemällä enemmän haastatteluja olisi esiin noussut uusia näkökulmia, jotka olisivat voineet vaikuttaa tutkimuksen tuloksiin. Empiirisen aineiston keräämiseen ja analysoimiseen liittyy myös tiettyjä rajoitteita, joita on käsitelty tarkemmin luvussa 3.4. Näiden rajoitteiden osalta on huomioitava, että kandidaatin tutkielman laajuus ja aikataulu asettaa tutkimuksen toteuttamiselle tiettyjä rajoja.

Tulevaisuudessa pk-yritysten vastuullisuusraportointia tulisi tutkia vielä laajemmalla aineistoilla, ja mahdollisesti myös kvantitatiivisilla menetelmillä. Olemassa olevassa kirjallisuudessa puutteita on erityisesti pk-yritysten vastuullisuusraportoinnin vaikutusten tutkimisessa, joten juuri vaikutuksiin keskittyvälle tutkimukselle olisi tulevaisuudessa tarvetta. Jatkotutkimusta olisi tarpeellista tehdä myös pk-yritysten vastuullisuusraportoinnin yhteiskunnallisesta näkökulmasta, jonka pohjalta voitaisiin nostaa esiin seikkoja, joita tulisi ottaa huomioon vastuullisuusraportointiin liittyvän sääntelyn sekä standardien ja viitekehysten kehittämisessä.

LÄHTEET

- Andrew, J., & Baker, M. (2020). Corporate Social Responsibility Reporting: The Last 40 Years and a Path to Sharing Future Insights. *Abacus (Sydney)*, 56(1), 35–65. <https://doi.org/10.1111/abac.12181>
- Arena, M., & Azzone, G. (2012). A process-based operational framework for sustainability reporting in SMEs. *Journal of Small Business and Enterprise Development*, 19(4), 669–686. Scopus. <https://doi.org/10.1108/14626001211277460>
- Bartels, W., Fogelberg, T., Hoballah, A., Malan, D., King, A., & van der Lugt, C. (2016). *Carrots & Sticks: Global trends in sustainability reporting regulation and policy*. 34.
- Bielawska, A. (2022). Socially Responsible Activity of Micro-, Small-, and Medium-Sized Enterprises—Benefits for the Enterprise. *Sustainability (Basel, Switzerland)*, 14(15), 9603-. <https://doi.org/10.3390/su14159603>
- Borga, F., Citterio, A., Noci, G., & Pizzurno, E. (2009). Sustainability report in small enterprises: Case studies in Italian furniture companies. *Business Strategy and the Environment*, 18(3), 162–176. <https://doi.org/10.1002/bse.561>
- Bos-Brouwers, H. E. J. (2010). Corporate sustainability and innovation in SMEs: Evidence of themes and activities in practice. *Business Strategy and the Environment*, 19(7), 417–435. <https://doi.org/10.1002/bse.652>
- Buhr, N., Gray, R., & Milne, M. J. (2014). Histories, rationales, voluntary standards and future prospects for sustainability reporting: CSR, GRI, IIRC and beyond. Teoksessa *Sustainability Accounting and Accountability* (ss. 51–71). https://andor.tuni.fi/discovery/fulldisplay/cdi_scopus_primary_635100346/358FIN_TAMPO:VU1
- Donaldson, T., & Preston, L. E. (1995). The Stakeholder Theory of the Corporation: Concepts, Evidence, and Implications. *The Academy of Management Review*, 20(1), 65–91. <https://doi.org/10.5465/amr.1995.9503271992>
- Euroopan komissio. (2020). *Corporate sustainability reporting*. https://finance.ec.europa.eu/capital-markets-union-and-financial-markets/company-reporting-and-auditing/company-reporting/corporate-sustainability-reporting_en
- Eurooppa-neuvosto. (2022, kesäkuuta 21). *New rules on corporate sustainability reporting: Provisional political agreement between the Council and the European Parliament*. Consilium.Europa.Eu. <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/06/21/new-rules-on-sustainability-disclosure-provisional-agreement-between-council-and-european-parliament/>
- Fassin, Y. (2008). SMEs and the fallacy of formalising CSR. *Business Ethics (Oxford, England)*, 17(4), 364–378. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8608.2008.00540.x>
- Gray, R. (2010). Is accounting for sustainability actually accounting for sustainability...and how would we know? An exploration of narratives of organisations and the planet. *Accounting, Organizations and Society*, 35(1), 47–62. <https://doi.org/10.1016/j.aos.2009.04.006>
- Hörisch, J., Johnson, M. P., & Schaltegger, S. (2015). Implementation of Sustainability Management and Company Size: A Knowledge-Based View. *Business Strategy and the Environment*, 24(8), 765–779. <https://doi.org/10.1002/bse.1844>
- Johnson, M. P. (2015). Sustainability Management and Small and Medium-Sized Enterprises: Managers' Awareness and Implementation of Innovative Tools. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 22(5), 271–285. <https://doi.org/10.1002/csr.1343>

- Johnson, M. P., & Schaltegger, S. (2016). Two Decades of Sustainability Management Tools for SMEs: How Far Have We Come? *Journal of Small Business Management*, 54(2), 481–505. <https://doi.org/10.1111/jsbm.12154>
- KPMG. (2020). *The Time Has Come: The KPMG Survey of Sustainability Reporting 2020*. <https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/xx/pdf/2020/11/the-time-has-come.pdf>
- Laine, M. (2009). *A Way of Seeing Corporate Sustainability Reporting*. Tampere University Press. <https://trepo.tuni.fi/handle/10024/66563>
- Laine, M., Scobie, M., Sorola, M., & Tregidga, H. (2020). Special Issue Editorial: Social and Environmental Account/Ability 2020 and Beyond. *Social and Environmental Accountability Journal*, 40(1), 1–23. <https://doi.org/10.1080/0969160X.2020.1733631>
- Laine, M., Tregidga, H., Unerman, J., Bebbington, J., & O'Dwyer, B. (2021). *Sustainability Accounting and Accountability*. Taylor and Francis. <https://doi.org/10.4324/9781003185611>
- Morsing, M., & Perrini, F. (2009). CSR in SMEs: Do SMEs matter for the CSR agenda? *Business Ethics: A European Review*, 18(1), 1–6. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8608.2009.01544.x>
- Murillo, D., & Lozano, J. M. (2006). SMEs and CSR: An Approach to CSR in their Own Words. *Journal of Business Ethics: JBE*, 67(3), 227–240. <https://doi.org/10.1007/s10551-006-9181-7>
- Mäkelä, H. (2021). Vastuullisuusraportoinnin monet roolit. Teoksessa *Vastuullisuusraportoinnin monet roolit*. ProCom - Viestinnän ammattilaiset ry.
- Nielsen, A. E., & Thomsen, C. (2009). Investigating CSR communication in SMEs: A case study among Danish middle managers. *Business Ethics: A European Review*, 18(1), 83–93. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8608.2009.01550.x>
- PK-yritys | Käsitteet | Tilastokeskus. (ei pvm.). Noudettu 5. lokakuuta 2022, osoitteesta https://www.stat.fi/meta/kas/pk_yritys.html
- Plugge, L., & Wiemer, J. (2008). *Small, Smart and Sustainable—Experiences of SME Reporting in Global Supply Chains*. https://issuu.com/gcolombo/docs/pp_small_smart_and_sustainable_experiences_of_sme
- Puusa, A., Juuti, P., & Aaltio, I. (2020). *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*. Gaudeamus.
- Spence, L. J. (1999). Does size matter? The state of the art in small business ethics. *Business Ethics (Oxford, England)*, 8(3), 163–174. <https://doi.org/10.1111/1467-8608.00144>
- Steinhofel, E., Galeitzke, M., Kohl, H., & Orth, R. (2019). *Sustainability reporting in German manufacturing SMEs*. 33, 610–617. Scopus. <https://doi.org/10.1016/j.promfg.2019.04.076>
- Tuomi, J., & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi* (Uudistettu laitos.). Tammi.
- Työ- ja elinkeinoministeriö. (ei pvm.). *Vastuullisuusraportointi—Työ- ja elinkeinoministeriön verkkopalvelu*. Työ- ja elinkeinoministeriö. Noudettu 20. marraskuuta 2022, osoitteesta <https://tem.fi/vastuullisuusraportointi>
- Williams, S., & Schaefer, A. (2013). Small and Medium-Sized Enterprises and Sustainability: Managers' Values and Engagement with Environmental and Climate Change Issues. *Business Strategy and the Environment*, 22(3), 173–186. <https://doi.org/10.1002/bse.1740>

LIITTEET

Liite 1: Haastattelurunko

1. Pohjustavat kysymykset (haastateltavan taustatiedot)

- Kertoisitko hieman itsestäsi, yrityksestäsi ja omista työtehtävistäsi?

2. Vastuullinen liiketoiminta

- Mitä vastuullisuus liiketoiminnassa tarkoittaa sinulle ja yrityksellesi?
- Miten toteutate vastuullisuutta yrityksessänne?
- Mitä ajattelette vastuullisuudesta ja sen tuomista haasteista pitkällä aikavälillä?
- Mikä motivoi yritystänne toimimaan vastuullisesti?

3. Vastuullisuusraportointi

- Kauanko olette tehneet vastuullisuusraportointia yrityksessänne?
- Kertoisitko, miten teette vastuullisuusraportointia yrityksessänne.
- Mitä vastuullisuusraporttinne sisältää?
- Keille vastuullisuusraporttinne on suunnattu?

4. Vastuullisuusraportoinnin vaikutukset

- Miksi olette päättäneet alkaa tekemään vastuullisuusraportointia yrityksessänne?
- Millaisia vaikutuksia vastuullisuusraportoinnilla on teille ollut?

5. Vastuullisuusraportoinnin kehittäminen

- Onko vastuullisuusraportoinnissa ollut yrityksessänne jotain haasteita? Millaisia?
- Miten vastuullisuusraportointi voitaisiin tehdä yrityksellenne helpommaksi ja kannattavammaksi?
- Minkälaista tukea mielestänne tarvitsisitte, jotta voisitte raportoida vastuullisuudestanne paremmin?

6. Lopetus

- Onko jotain, mistä oletitte meidän keskustelevan, mutta emme ole vielä keskustelleet?